

Jakten på den försvunna stenen

Restaureringen av Skånebankens gamla fasad i kvarteret Rosenbad har varit ett detektivarbete som krävt stora volymer av nyhuggen Orsasandsten och tyska stenhuggare för att få alla bitar på plats.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **MIKAEL TRAUNG**

När Skånebanken i korsningen Fredsgatan/Drottninggatan i Stockholm stod färdig under 1900-talets första år, hade den tidens store bankarkitekt Gunnar Wickman skapat ett bankpalats i röd Övedssandsten. Valet av sten låg i linje med den lokala kopplingen till Skåne, där Övedssandstenen bland annat prydde fasaden på Grand Hotel i Lund.

Bankens överdådiga uttryck beskrevs av sin samtid som jugendbarock med inspiration från amerikansk och tysk arkitektur. De rika ornamentala utsmyckningarna och skulpturerna på fasaden berättade historier som symboliserade handel och trygghet, bankens kärnvärden. Bildhuggaren G F Nordling hade anlitats för att utföra den magnifika portalen med den skånska gripen, medan skulptören Christian Eriksson stod för serien

kring den skånska allmogen, som skulle representera trygghet.

Den barocka stilen kopplad till pengar skapade en hel del starka reaktioner, men bland dem som hyllade Wickman fanns konstnären Carl Larsson som berömde den konstnärliga höjden.

UNDER 1900-TALET avlöste olika bankverksamheter varandra i byggnaden, i en takt och med aktörer som i mångt och mycket speglade den samtida konsolideringen av det svenska bankväsendet.

I slutet av 60-talet tog staten över fastigheten, och regeringskansliet flyttade in på 80-talet. I dag klassas kvarteret Rosenbad som ett statligt byggnadsminne, ägt och förvalt av Statens fastighetsverk.

Det senaste decenniet har det uppstått ett behov av restaurering av hela kvarteret, bland annat på grund av vittringsskador. Hösten 2018 avsatte regeringen medel för en restaurering som påbörjades i januari i år.

INNAN ARBETET påbörjades gjordes en omfattande inventering av hur mycket sten som behövde bytas ut i fasaden. Mikael Traung har av Statens fastighetsverk anlitats som stenkonsult för inventering och projektering av stenfasaden i Skånebanken.

– De senaste 10–15 åren har man haft

◀ Jugendbarock med inspiration från amerikansk och tysk arkitektur.

Merparten av all ornamental och skulptural sten som har behövt nyhuggas har gjutits av, och gipsmodellerna har skickats till stenhuggeriet Steinhauerei Hartwig i Springe, Hannover.

Förlaga i gips samt ny huggen version i Orsasandsten (bilden till höger.)

Vissa detaljer och ornament var kraftigt söndervittrade.

Portalen med den skånska gripen utfördes av bildhuggaren G F Nordling.

Portalen var djup vid 1900-talets början.

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

löpande koll på den vittring som har pågått. Men under inventeringen visade det sig att vissa detaljer och ornament var så kraftigt söndervittrade att det var svårt att få en bild av hur de ursprungligen såg ut, säger han.

– Vi har haft stor hjälp av ett par mycket bra äldre foton som visar detaljer, men dessvärre har delar av Fredsgatan hamnat i fotoskugga. Där har vi i stället fått förlita oss på enstaka små fragment i avläsbart skick, formexempel på motsvarande ornament i andra delar av fasaden samt på stenhuggarnas hantverksskicklighet när delarna ska rekonstrueras.

Under inventeringen bedömdes att cirka 450 bitar skulle behöva ersättas, allt från enklare bitar till rikt detaljerade ornament.

– Det har varit ett noggrant arbete. Allt fotodokumenteras in i minsta fog och varje sten har getts ett unikt littera, säger Mikael Traung.

EN ANNAN UTMANING har varit själva materialet. Övedssandsten bryts inte längre och har ersatts med Orsasandsten. Den har en liknande röd och varm ton och har ofta fått ersätta Övedssandsten när den inte längre funnits tillgänglig.

– Tekniskt sett har Orsasandsten också mycket bra egenskaper. Det är en hård sandsten, väl lämpad att hugga till intrikata och skulpturala former.

Beställningen av Orsasandsten är så omfattande att Orsasten, som bryter den, åter har öppnat sin täkt i norra Dalarna.

FOTO: STINA AHLENIUS

”Orsasandsten är en hård sandsten, väl lämpad att hugga till intrikata och skulpturala former.”

Ordern är den största i bolagets historia. För att kunna leverera beställningen på 80-90 kubikmeter måste Orsasten ta ut betydligt större volymer ur berget.

– Det handlar också om att kunna få

ut stora dimensioner. Vi har arbetat med bitar som är mellan 1,3 och 1,6 kubikmeter som tillsågade block och väger upp till 3,5 ton. Efter tillhuggning har volym och vikt minskat upp till kanske 30 procent.

BRISTEN PÅ STENHUGGARE i Sverige var också ett problem. Det har lösts genom samarbeten mellan Skanska och andra företag.

– Merparten av all ornamental och skulptural sten som har behövt nyhuggas har gjutits av, och gipsmodeller har skickats till det tyska stenhuggeriet Steinhauerei Hartwig i Springe, Hannover, säger Mikael Traung.

Bara arbetet med gipsavgjutningarna pågick under ett års tid.

– Sedan har fem-sex stenhuggare i Tyskland stått och huggit ny sten för hand, likt originalutförande i minsta detalj. De har varit fantastiskt duktiga, säger Mikael Traung.

Hans Gozzi har varit Statens fastighetsverks delprojektledare för stenrestaureringen:

– Utmärkande för projektet är just detaljarbetena och att drygt 400 stenar ska bytas på så många olika ställen i fasaden. Förarbetena har också varit väldigt noggranna, med detaljerade listor över varenda mått. Vi har haft möten var fjortonde dag, just för att följa upp och bocka av alla detaljer. Dessutom har vi nu tagit ut ett reservlager av stenen eftersom det alltid uppstår avvikelser eller att delar går sönder under arbetets gång. ■